

УДК 330.131.5: 633.17: 631.6 (477.7)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ПРОСА ЗАЛЕЖНО ВІД ПОПЕРЕДНИКІВ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

Аверчев О.В. – к. с.-г. н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Рослинницька галузь відіграє винятково важливу роль як катализатор розвитку ринкової економіки. Ринкова економіка – це одне з найвидатніших досягнень світової цивілізації, це природне середовище людства і взаємодії товаровиробників, середовище, якому притаманні певний порядок і самоорганізація завдяки дії основного закону попиту і пропозиції.

Великим попитом на сьогоднішній день, у зв'язку з розвитком птахівництва, користується просо. Просо — найважливіша круп'яна культура, яка належить до групи зернових хлібів. З його зерна виготовляють високопоживну крупу — пшоно, яке містить 12% білка, 3,5% жиру та має високі смакові якості. Зерно проса також містить велику кількість крохмалю, тому використовується для виробництва спирту. За своїми біологічними особливостями просо – це культура великих можливостей. Просо як скоростигла культура має певне агротехнічне значення: використовується як страхова культура для пересівання загиблої озимини, придатна для післяжукісних та післяжнивних посівів, може використовуватись як покривна культура для багаторічних трав. Проте на сьогоднішній день ця галузь перебуває у досить важкому стані, є низькоприбутковою і невисокорентабельною. Виробники працюють в умовах ризику і невизначеності, що і спричиняє суттєвий вплив на результати господарювання. Негативно впливає на цю галузь і стан її потенціалу, а також різні природно-кліматичні умови.

Ось чому аналіз ефективності виробництва галузей рослинництва є досить актуальною проблемою сьогодення.

Але щоб отримати максимальну продуктивність з високою якістю, потрібно створити для неї оптимальні умови росту, які залежать, у першу чергу від розміщення проса в сівозміні, системи обробітку ґрунту та удобрення. Тому підбір найбільш оптимальних попередників для проса є актуальним для вирішення цього завдання з урахуванням зміни родючості ґрунту, фітосанітарного стану (забур'яненості посівів, ураженості рослин хворобами).

Стан вивчення проблеми. Вивченню різних аспектів підвищення економічної ефективності вирощування сільськогосподарських культур, у тому числі і круп'яних, присвячені численні наукові розробки таких вітчизняних вчених, як В. Андрійчука, В. Бойка, П. Гайдуцького, П. Саблука, О. Аверчева та багатьох інших. Проте важливі аспекти підвищення ефективності виробництва за рахунок удосконалення технології вирощування з урахуванням регіональних умов потребують більш глибокого розгляду. Вирішення цих питань дозволить доповнити теоретичні, методологічні та прикладні аспекти формування регіональних ринків зерна. Це, в свою чергу, забезпечить підвищення рівня прикладної спрямованості вирішення проблеми і дасть практиці відповідний

економічний механізм формування ринкових відносин на принципах попиту і пропозиції, відновлення конкурентоспроможності зерновиробництва та ефективного функціонування ринку в цілому.

Завдання і методика досліджень. З метою вивчення впливу попередника на врожай та ефективність вирощування проса в умовах зрошення Півдня України нами були закладені польові досліді.

Основні агротехнічні досліді проводились в умовах зрошення. Просо висівали насінням Веселоподолянське 632 нормою висіву 3,0-3,5 млн/га. Попередниками проміжної культури проса були озимий ріпак, озимий ячмінь і горох на зерно. Обробіток ґрунту включав дискування (10-12 см) і оранку (20-22 см), мінеральне живлення – контроль, де добрива не вносились, і два рівні азотно-фосфорного удобрення ($N_{45}P_{30}$ і $N_{90}P_{60}$).

Агротехніка вирощування попередників загальноприйнята для зрошуваних земель півдня України. Після збирання попередників вносили мінеральні добрива (суперфосфат подвійний і аміачну селітру) згідно зі схемою досліді. Дискування проводилось дисковою бороною БДТ-7 на глибину 8-10 см, оранка – плугом ПНЧ-3,5 на глибину 20-22 см. Перед сівбою робили культивуацію з боронуванням на глибину загортання насіння.

Сівбу проводили сівалкою СЗ-3,6 з глибиною загортання насіння – 4-5 см. Вегетаційні поливи на посівах проса проводилися за допомогою дощувальної машини ДДА-100МА. Норма поливу регулювалася кількістю проходів дощувального агрегату. Поливами підтримували вологість активного шару ґрунту (0,5 м) не нижче 65-70%НВ. Залежно від погодних умов у період проведення досліджень кількість вегетаційних поливів коливалася від 2 до 4.

Збирання врожаю зерна проводили роздільним способом при досягнанні 75-80% рослин. Ділянки скошувались жаткою ЖРН-4,2 і обмолочувались комбайном “Єнісей-1200”. Дані обліку врожаю доводились до стандартних показників (14% вологості та 100% чистоти).

Агрохімічна характеристика ґрунту дослідних ділянок.

ґрунти дослідних ділянок у СТОВ “Ольгівське” Бериславського району – темно-каштанові середньосуглинкові залишково слабкосолонцюваті з вмістом гумусу в орному шарі 2,56 - 2,63% за роками досліджень.

ґрунти дослідних ділянок у рисовій сівозміні дослідного господарства Інституту рису УААН (район тераси Дніпра) лучно-каштанові залишково-солонцюваті, поверхнево-глейові із щільністю ґрунту 1,43 г/см³. Вміст гумусу в орному шарі становив 2,00 - 2,18 за роками.

Результати досліджень. Ефективність — це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, причому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною вартістю, або частиною їх вартості у формі виробничих витрат. У результаті проведених польових дослідів було встановлено, що попередники здійснюють вплив не тільки на продуктивність, але і на економічну ефективність вирощування проса в умовах зрошення Південного Степу України.

Кінцеві результати діяльності характеризуються не лише абсолютними показниками прибутку або збитку. Суб’єкти господарювання, які зацікавлені у віддачі від використаних ресурсів і вкладеного капіталу, аналізують співвід-

ношення отриманого ефекту з понесеними витратами. Для цього обчислюють відносні показники ефективності: рентабельність та покриття. При оцінці економічної ефективності виробництва зерна в господарствах і підприємствах необхідно правильно визначити систему взаємопов'язаних показників, які повинні найбільш об'єктивно відображати її рівень. З цією метою широко використовуються як натуральні, так і вартісні показники виходу продукції з урахуванням її якості, які є вихідними при визначенні економічної ефективності виробництва зерна. Система показників економічної ефективності виробництва зерна включає такі показники, як урожайність, продуктивність праці, собівартість, ціна реалізації, рівень рентабельності. Урожай і врожайність – найважливіші результативні показники землеробства і сільськогосподарського виробництва в цілому. Рівень урожайності відображає вплив економічних і природних умов, а також якість організаційно-господарської діяльності сільсько-господарських підприємств і господарств. Під урожаєм (валовим збором) у статистиці розуміють загальний обсяг продукції, зібраної з усієї площі посіву окремих сільськогосподарських культур або їх груп.

При сівбі проса після озимого ячменя відмічена найменша врожайність з усіх попередників, що вивчалися в досліді була в варіанті оранка на глибину 20-22 см з внесенням мінеральних добрив нормою $N_{90}P_{60}$ діючої речовини (рис 1).

Прибавка врожайності проса від застосування подвійної дози мінеральних добрив у варіанті, де попередником є озимий ячмінь, на дискуванні складала від 12,7 ц/га до 15,7 ц/га. Максимальний рівень рентабельності 92,3% відмічений на посівах проса по оранці на глибину 20-22 см.

Рентабельність – це відносний показник прибутку, який відображає відношення отриманого ефекту (доходу, прибутку) з витратами або використаними ресурсами. Рентабельним є такий стан діяльності, за який протягом певного періоду грошові надходження компенсують понесені витрати, створюють і накопичують прибуток.

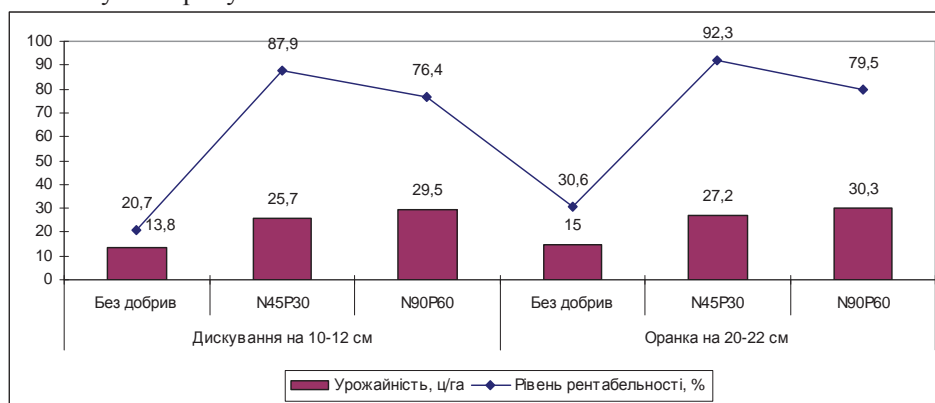

Рисунок 1. Рівень рентабельності при вирощуванні проса після озимого ячменя залежно від факторів, що вивчалися

Максимальний рівень рентабельності - 92,3% відмічений на посівах проса по оранці на глибину 20-22 см. (див. рис. 1), при внесенні мінеральних добрив

нормою $N_{45}P_{30}$, на цьому ж варіанті відмічена найнижча собівартість і складає 46,8 грн./ц.

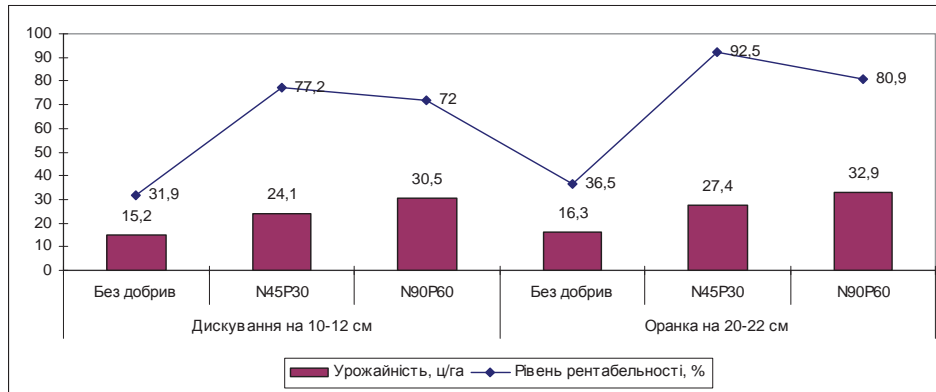

Рисунок 2. Рівень рентабельності при вирощуванні проса після озимого ріпаку залежно від факторів, що вивчались

При сівбі проса після озимого ріпаку максимальна врожайність відмічена у варіанті застосування оранки на глибину 20-22см та внесенні мінералів добрив нормою $N_{90}P_{60}$ (рис. 2). У таких умовах вирощування просо забезпечувало врожайність на рівні 32,9 ц/га. Прибавка врожаю проса від застосування добрив після попередника озимий ріпак складала від 8,9 ц/га до 16,6 ц/га залежно від варіантів дослідів.

З економічної точки зору варіантом, що забезпечує максимальний рівень рентабельності на рівні 92,5%, є варіант сівби проса по оранці на глибину 20-22 см при застосуванні мінеральних добрив нормою $N_{90}P_{60}$.

Найвища врожайність відмічена у варіанті сівби проса після гороху по оранці на глибину 20-22 см з внесенням мінеральних добрив нормою $N_{90}P_{60}$ і складала 38,5 ц/га (рис. 3). Прибавка від зміни попередника в наших дослідів була суттєвою.

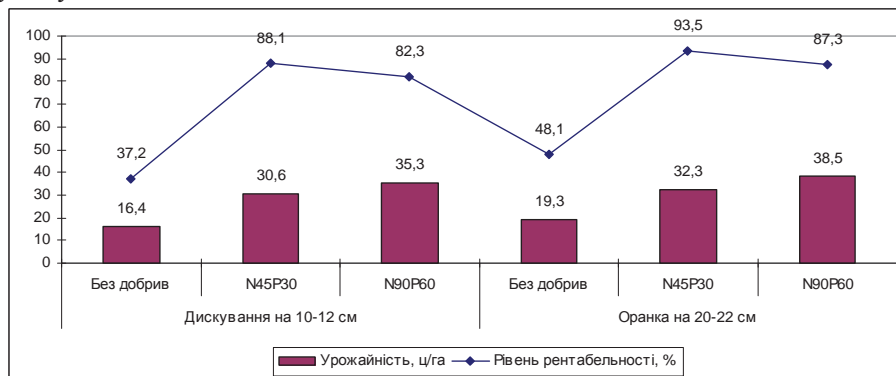

Рисунок 3. Рівень рентабельності при вирощуванні проса після гороху залежно від факторів, що вивчались, %

Так, сівба проса після гороху забезпечувала прибавку врожаю порівняно з попередником озимий ріпак від 1,2 ц/га до 5,6 ц/га та від 2,6 ц/га до 8,2 ц/га. Значний вплив на врожайність здійснювали мінеральні добрива. Прибавка врожаю від застосування мінеральних добрив складала від 18,9 ц/га до 19,2 ц/га залежно від варіанта. Максимальний рівень рентабельності - 93,2% - відмічений у варіанті, де оранка на глибину 20-22 см із застосуванням мінеральних добрив - $N_{45}P_{30}$.

Висновки та пропозиції. З метою забезпечення максимальної економічної ефективності при вирощуванні проса в проміжних посівах на зрошенні Півдня України рекомендуємо товаровиробникам застосовувати наступний агротехнічний комплекс. Після збирання гороху на зерно внести мінеральні добрива з розрахунку $N_{45}P_{30}$ діючої речовини, слідом провести оранку на глибину 20-22 см. Перед сівбою зробити культивуацію з боронуванням на глибину загортання насіння. Після сівби здійснювати полив, який викликає сходи, нормою 350 м³/га. Вегетаційні поливи починати при зниженні вологості в активному шарі (0-50 см) до 65-70% найменшої вологості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. - Вид. 2-е без змін.-К.: КНЕУ, 2006.- 292 с.
2. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України/ Редкол.: М.В.Зубець та ін. - К.: Аграрна наука, 2010.- 986 с.
3. Аверчев О.В., Ушкаренко В.О. Просо – на півдні України/ Монографія. – Херсон. – Олді плюс, 2007.- 196 с.

УДК: 338.43:633.853.49: (477.72)

СТАН ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ РІПАКУ І ПРОДУКТІВ ЙОГО ПЕРЕРОБКИ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Білошкуренко Л.Д. – асистент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Ріпак є цінною олійною культурою, продукти переробки якої користуються попитом у багатьох галузях економіки. Формування і функціонування ринку ріпаку та продуктів його переробки має важливе значення для ефективного розвитку олієжирового підкомплексу України. Висока ліквідність насіння ріпаку на ринках України та світу зумовлює нарощування його виробництва для забезпечення переробних підприємств олієжирового підкомплексу сировиною, потреб підприємств харчової і хімічної промисловості олією, що сприяє підвищенню їх експортних можливостей, вирішенню проблеми продовольчої, екологічної і енергетичної безпеки держави.

З початку економічних реформ в Україні вирощування олійних культур було одним з небагатьох напрямів галузі рослинництва, який не зазнав значного спаду обсягів виробництва. У цей час із ріпакової олії в Україні починають